

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Regle Ord

om

Det lærde Skolevæsen,

nærmest foranledigede

ved de af Hr. Dr. Phil. Rector Flemmer i Tidsskrift for Literatur og Kritik 1de Aargang 7de og 8de Hefte indrykkede Betragtninger over samme Gjenstand.

Udgivne som Indbydelseskrist til den offentlige Examen i Aarhus Cathedralsskole i Septbr. 1839

af

S. S. Blache,
Skolens Rector.

Trykt i Aarhus Stiftsbogtrykkerie.

Gendskjøndt Forfatteren af disse Blade i de fleste og vigtigste Puncter er enig med den fortjente Skolemand, som i Tidsskrift for Literatur 7de—8de Hefte s. d. N. har anstillet de paa Titelbladet nævnte Betragtninger, er han dog ved Gjennemlæsningen af samme truffen paa Udskilligt, som forekommer ham tvivlsomt, og som synes at kunne opfordre til yderligere Drøftelse, ligesom ogsaa paa enkelte Paastands, mod hvilke han troer, ei uden Grund at kunne gjøre Indsigelse.

At Hr. Dr. F. ved denne Leilighed har udtrykt sig med Varme om en Sag, der naturligtvis i høi Grad maa interessere ham, som enhver Skolemand, vil vel neppe Nogen kunne lægge ham til Last; ligesom vel heller ikke Nogen med skjellig Grund kan beskylde ham for, at have ladet sig forlede til Bitterhed. Imidlertid forekommer det mig dog, at han i eet Punct har udtrykt sig med alt for stor Strengthed, for saavidt han nemlig udleder de slettere Characterer, som i de seneste Aar for latinisk Stiil ere givne ved *examen artium*, fra et stort Antal af Lærernes Udelighed; ligesom ogsaa nogle af de af ham ansførte øvrige Grunde til dette uheldige Resultat ei forekomme mig tilstrækkelige eller fuldkommen gyldige.

Gjennemtrængt af den samme Overbeviisning, som Hr. Dr. F., at det ikke bør være os om at gjøre, at behelde Her, men kun om, at see Sagen drøftet fra flere Sider,

for at Sandheden kan komme for en Dag, tager jeg ikke i Betænkning, at nedskrive følgende Bemærkninger, som, deres Ufuldstændighed naaget, dog maaskee kunde afgive noget Stof til Eftertanke.

Hr. Dr. F. gaar ud fra den Kjendsgjerning, at ved *examen artium* i Aaret 1837 et langt større Antal for latinisk Stiil fik lettere Characterer end bedste; et Resultat, som aldrig før havde fundet Sted, og som maatte vække alvorlige Befymringer. Unagteligt er dette Resultat paa: faldende, ikke saameget i og for sig selv; — thi at i eet Aar flere kunne være lettere funderede, eller bestaae Prøven med mindre Held end i et andet, kunde gjerne beroe paa et Tilfælde, — som mere, fordi Characterelisterne, saavidt de haves for de foregaaende Aar, vise, at Characteren for latinisk Stiil har været den svageste af Alle, og undertiden f. Ex. for 1818 neppe bedre end for 1837.

Vil man imidlertid drage en afgjørende Slutning fra Mængden af de høiere eller lavere Characterer, der i enkelte Aar, eller i et vist Tidrum, ere givne ved *examen artium*, til en Af- eller Tiltagelse i Examinendernes Duellighed, da kan dog derimod gjøres adskillige, som mig synes, ei ubesøiede Indvendinger. For det Første er Opgaven hvert Aar forskjellig, og det er umuligt, at forebygge, at den ei det ene Aar skal blive strengere eller lettere end det andet; og dernæst er det vanskeligt, selv for een og samme Censor, stedse at anvende en lige streng Maalestok, og naar, som det nødvendig maa skee, i et længere Tidrum flere Censorer følge efter hinanden, bliver Slutningen endnu mere usikker. Endelig maa jeg i Henseende til den latinske Stiil gjøre den Bemærkning, at der aldrig for dette Fag kan ventes saa gode Characterer, som for de øvrige. Dette ligger i Sagens Natur. Enhver, som har havt dette Underviisningsfag at besørge, vil vistnok af Erfaring have overbeviist

sig om, hvor vanskeligt det er, naaget al anvendt Flid, at bringe mange af Disciplene til synderlig Guldkommenhed heri. De langsomme Hoveder, saa vel som de, der, skjøndt opvakte i andre Retninger, dog synes af Naturen at mangle et, som det synes, særegt Sprogtalent, ville heri stedse staae tilbage. Selv med Stilen i de nyere Sprog vil idetvivel det samme være Tilfældet; og jeg skulde meget seile, om ei Mange, som endog af fortrinlige Lærere ere underviste i disse, ei besidde synderlig større Færdighed i at skrive correct, end vore Disciple i at skrive Latin, hvilket sidste dog idetvivel er vanskeligere; thi at kunne nogenledes i et nyere Sprog føre en Samtale om Hverdagsanliggender eller efter forslidte Formularer at kunne skrive et Forretningsbrev, beviser endnu ingen grundig Kundskab i Sproget. Med Rette er, som Hr. Dr. F. har bemærket, den latinske Stil vedbleven at betragtes som en væsentlig Bestanddeel af den lærde Skoleunderviisning, dog ikke saameget, fordi den Færdighed, at skrive god Latin, i hvor ønskelig den end er, kan betragtes som nødvendig for Fleertallet af de Studerende, som meget mere, fordi Stilovelsen er et ypperligt Middel til Sprogets grundige Opfattelse. Til jo større Guldkommenhed nu Stilen kan bringes, desto bedre er det; men om denne ogsaa, i Særdeleshed ved en Examensprøve, ei skulde have sig over det Middelmaabige, vil den derpaa anvendte Flid og Anstrængelse ingenlunde være tabt, ligesaa: det for Aandssevnernes Udvikling i Almindelighed, som for det latinske Sprogstudium i Særdeleshed. Men paa glimrende Characterer ved *examen artium* i dette Fag maa Lærerne i Almindelighed ikke gjøre Regning.

Imidlertid vil jeg ikke nægte Muligheden af, at en Tilbagegang i de senere Aar kan have fundet Sted. Forholder dette sig saaledes, maa det være af Bigtighed, at opsoge de rimelige Grunde dertil, og om muligt, at angive de Midler, hvorved de formeentlig kunde bortffjernes.

Den første Grund har Hr. Dr. F. fundet i den Tilladelse, som siden 1832 har været givet Examinanderne ved *examen artium*, til, under Udarbejdelsen af den latinske Stil, at benytte Badens Danske-latinske Lexicon. Jeg er aldeles enig med Forfatteren i, at ansæe Ophævelsen af denne Tilladelse for sønskelig; thi ikke at tale om, at et godt Ordforraad er en væsentlig Bestanddeel af den Kundskab i et Sprog, som ved Examen skal godtgjøres, saa indeholder bemeldte Lexicon ogsaa en Mængde af Exempler og Talemaader, hvoraf Ordenes Forbindelse og Styrelse kan erfares, og ved hvis Hjælp det, i den rundelig tilmaalte Tid, bliver Stymperen muligt, at sammenslikke en Stil til ringeste Character, hvilken han ellers ei vilde have været i Stand til at opnaae. At nu Anvendelsen af og Fortrostheden til denne Nødv. og Hjælpebog kan have bidraget Noget til at Stiløvelsen i Skolerne og ved privat Underviisning, fra Disciplenes, og muligt ogsaa fra enkelte Læreres Side, er bleven dreven med mindre Iver og Omhyggelighed, end den burde, er ikke usandsynligt; og jeg kan derfor ikke andet end dele det Ønske, som fra flere Sider er fremfat, og navnlig i et indgivet Forslag af vedkommende Examinatorer, at den omtalte Tilladelse snarest muligt maatte blive hævet. Imidlertid maa jeg dog bemærke, at Brugen af dette Lexicon kun fra 1832 af har fundet Sted, og at altsaa de mindre fordeelagtige Characterer, som ogsaa for den Tid ere givne, ei kunne komme paa denne Regning.

Jeg maa derfor ogsaa være enig med Hr. Dr. F., naar han mener, at Tilladelsen til at bruge dette Lexicon ikke er den eneste eller vigtigste Grund til det flette Udfald af Censuren for latinsk Stil ved *examen artium*. Dog maa jeg, med Hensyn til nogle af de af ham anførte Grunde, tillade mig nogle Indsigelser.

I Overensstemmelse med en Yttring i Universitetsprofessorernes ovennævnte Forslag angiver Hr. Dr. F. som

saadanne: Privatdimissionens Misbrug og Lærernes Mangel paa Iver; men udvider det Sidste derhen, at ikke saa Lærere i Latin ei selv ere i Stand til, at skrive en latinsk Stiil seilfrit, og at Mangen een, der ved Dvælse har erhvervet sig denne Færdighed, ikke kan meddele den til Andre, fordi han ikke veed, hvorfor han skriver saa og ikke anderledes, eller fordi han anvender en urigtig Methode, skundom slet ingen. — Pluraliteten af Lærere i Latin, eller i det Mindste mange af dem, ere ikke Philologer, og deres Kundskab strækker sig ofte ikke ud over Badens Grammatik og Vericon; han antager, at Exempler ikke ere sjeldne paa Lærere i de lavere Classer, som blot kunne forklare Cornelius og Phædrus, og, naar det kommer høit, de enkelte Stykker af andre latinske Forfattere, som de selv, under deres Skolegang have hørt forklare,

Jungen vil nægte at denne Dom, i saa stor Almindelighed faldet, er streng. Efter min Overbeviisning er den overdreven streng, og dersom den skulde være fuldkommen begrundet, vilde det ei blot være meget forunderligt, men ogsaa høit sørgeligt.

Naturligviis er det meget vanskeligt, eller rettere sagt, umuligt, at gjendrive en Paastand af denne Natur, hvorved man maatte støtte sig paa den større eller mindre Mængde af Erfaringer, omtrent ligesaa vanskeligt, som at bevise den. Exempler maatte sættes mod Exempler, Erfaring mod Erfaring; men om endog en saadan Beviisførelse var mulig, vilde det dog altid være meget vanskeligt, at sige, for hvilken Mening de fleste og kraftigste Vidnesbyrd talede. Hr. Dr. F. er efter sin Erfaring kommen til det anførte sørgelige Resultat, at en Mængde af Lærerne i det latinske Sprog ere uduelige; thi ved den af dem givne Skildring ere de stemplede som saadanne; jeg er paa min Side kommen til den Overbeviisning at hvad Hr. Rector F. anfører om Mange, gjelder kun om enkelte sjeldnere Undtagelser; og

skjonde man vel maa indrømme Usikkerheden af, at disse ikke fandt Sted, bør man dog nok for Størstedelen henregne dem mellem de Uheld, som kunne ramme en Skole, saavel som enhver anden offentlig Indretning, og som, selv ved den størst mulige Forsigtighed fra Overbestyrelsens Side, for medelst den menneskelige Skrøbelighed og Indskrænkning ei let ville kunne undgaaes. Ere ved de lærde Skoler saadanne Stjæperne ansatte, der mangle baade Kundskab og Evne til at undervise, da er der vistnok gjort et Misgreb ved deres Ansættelse; er det derimod ikke Kundskab og Evne, men Lyst og Iver, der mangler dem, da giver ingen Examen, ei engang den store philologiske nogen Garanti.

Men om endog Pluraliteten af Lærerne i det latinske Sprog vare saa maadelige, som de i de ovenstaaende Ord skildres, kunde man dog deri ikke søge nogen Grund til en Tilbagegang i Henseende til den latinske Stil; thi jeg tør med fuld Fortrosthed til de Mænds Bisfald, der i en længere Række af Aar have kjendt det lærde Underviisningsvæsen hos os, fremsætte den Paastand, at de Lærere, som nu besørge den latinske Underviisning i de lavere Classer besidde i det Mindste ligesaa megen Duelighed, som de der ansattes for 20 eller 30 Aar siden. Dette kan umuligt være Andet, da de allerfleste af dem i deres Skoleaar have nydt en bedre Underviisning end deres Forgjængere, og det ved den større Concurrence nu er lettere for Overbestyrelsen at vælge de Dueligste. Der var en Tid, da man maatte søge Adjuncter, fordi denne Stilling, som overhovedet alle Skoleembeder paa den Tid, ikke gav Udset til Erhvervelsen af Livets tarveligste Fornødenheder. Vandt Skolerne endog da, hvad vel ikke sjelden var Tilfældet, nogle dygtige Lærere, som af Kjærlighed til Saget ikke toge i Betænkning at bære de dermed forbundne Gavn, saa maatte de vel ogsaa ei sjelden tage til Takke med de mindre duelige. Disse uheldige Omstændigheder finde for en stor Deel ikke mere

Sted. Den ugifte Adjunct i det Mindste kan, temmelig frit for Næringsborg, opoffre sig for sit Kald, og dette kan umuligt være uden Virkning paa Embedets Besættelse. Lyst og Iver kunne dog vel ikke antages, at have tabt sig, da Kaarene forbedredes. Jeg kan derfor ingentunde tiltræde den Mening, at Lærernes Udnælse kan antages som nogen gyldig Grund til en Tilbagegang siden Reformationen: i de sidste tre Decennier, om hvilken Periode allene jeg dog troer, at Hr. Dr. F. taler. Om deres Mening, som troer, at Færdigheden i at skrive Latin, og overhovedet Dygtigheden i det latinske Sprog er mindre nuomstunder end i den fjernere Tid, skal jeg siden faae Leilighed til at tale; ligesom jeg ogsaa i Almindelighed maa bemærke, at jeg, endskjøndt disse Blade nærmest ere foranledigede ved de ovennævnte Betragtninger, dog i det Følgende, eftersoer Leilighed gives, vil tage Hensyn til saadanne Paastande og Meninger, der af Andre end Hr. Dr. F. ere fremsatte.

Hr. Dr. F. mener, at selv i de nederste Classer bør Læreren i det latinske Sprog være Philolog. Om denne Paastand er grundet, maa naturligtviis heroe paa, hvilket Begreb der skal forbindes med dette Navn. Om man end ikke derved vil forstaae den, der har underkastet sig den store philologiske Embedsexamen, fordi der, som Hr. Dr. F. tilstaaer, gives dygtige Philologer, saavel ældre som nyere, der ikke have taget den, saa maatte man dog vel nærmest herved tænke sig den, der, uden at have udholdt denne Examen, dog har tilegnet sig den Grad af philologisk Erudition, som den forudsætter. Ved siden at omtale den af Hr. Professor Clausen i Skriftet om Universitetets Blifsomhed foreslaaede Adjunctexamen, synes imidlertid Hr. Dr. F. at have indskrænket Fordringen omtrent til det, som enhver dygtig theologisk Candidat med gode Kundskaber fra Skolen af, enten strax eller efter en meget kort Forberedelse, maa kunne præstere. Derksom dette forholder sig saaledes, da er

jeg enig med Hr. Forfatteren; men jeg tør da med det samme antage, at vi, allerede uden Examen, have et temmelig stort Antal af Lærere i Latin, som i de lavere Classer ere deres Kald fuldkommen vorne. Herom kan altsaa under denne Forudsætning ikke være nogen Strid.

Imidlertid har Hr. Dr. F. dog, ved at fremsætte den ovennævnte Paastand, udtrykt sig saaledes, at det kan skjønnes, han hos Mængden af de nuværende Lærere i Latin savner de nødvendigste Egenskaber til Opfyldelsen af deres Kaldspligter, og det er saavel med Hensyn til disse Ytringer, som til andre Anskuelser af Sagen, der ere forekomne mig enten mundeligt eller skriftligt fremsatte, jeg her vil tilføje følgende Bemærkninger.

Jeg antager nemlig, og tør, støttet paa flere og mangeaarige Erfaringer, antage, at en theologisk Candidat, som har absolveret sine Examina, især *examen artium* hvad de philologiske Discipliner angaaer, med en hæderlig Character, en ung Mand med lyst Hoved og levende Interesse for sin Gjærning, vil være i Stand til, i de lavere Classer at give en saa god og grundig Underviisning i det latinske Sprog, som man der kan ønske sig, og at til Udførelsen af dette Arbejde stor philologisk Erudition ikke er nødvendig. Af en saadan Lærer kan man ikke blot med Grund vente, men ogsaa forlange, at han skal studere de nyere tydske Philologers Arbejder, forsaavidt de kunne have Indflydelse paa hans Gjærning; i Særdeleshed de nyere Bearbejdelser af den latinske Grammatik. En Saadan kan meget Mere end det, han skal lære sine Disciple, og er efter min Overbeviisning i Stand til, i de lavere Classer at udrette omtrent det Samme, som Philologen *ex professo*, hvis øvrige Erudition her næppe kan eller bør komme til Anvendelse *).

---

*) Det har været mig meget kjert, at jeg, efterat have skrevet Ovenstaaende, i et Program for 1837, udgivet af

Men naar han nu ikke besidder denne Duellighed, naar han hører til deres Tal, som blot kunne forklare Cornelius og Phadrus, eller, naar det kommer høit, de enkelte Stykker af andre latinske Forfattere, de selv i deres Skolegang have hørt forklare, ja maaskee endog til deres, som kunne endnu Mindre? Jeg maa herved først bemærke, at dersom ved „at kunne forklare,“ forstaaes, at kunne gjøre det tilgavns, og dersom ved de „enkelte Stykker af latinske Forfattere“ forstaaes den Cyclus af dem, som en dygtig Dimittend angiver ved *examen artium*, saa kan han dog virkelig ikke Lidet, og dersom jeg tillige troede, at finde hos ham de øvrige for Underviisningsfaget ønskelige Egenskaber, torde jeg uden Betænkning overdrage ham Underviisningen i Latin i Skolens lavere Classer. Kan han endnu Mindre d. e. er han uduelig, da er det vistnok et Uheld for den Skole, ved hvilken han er ansat, ligesom vel i endnu højere Grad for den Menighed, som faaer en uduelig Præst; men saadanne Misgreb bør overalt, saavidt muligt, forebygges. Hvad den Post, vi her omhandle, angaaer, da er det netop en Fordeel, at den, der midlertidigen har valgt Skolebanen, hvis det skulde bemærkes, og hvad vel altid maa være Tilfældet, af ham selv søles, at han dertil er mindre oplagt, saasnart muligt, kan søge at indtræde i en anden Virksomhed.

Den Omstændighed, at ikke alle ved de lærde Skoler ansatte Lærere vedblive at gaae Skolebanen, er af Månge (ikke af Hr, Dr, F.) anset for en Mangel, Man

---

Hr. Professor, Rector Bloch i Roeskilde Dag. 21 o. f. stodte paa et Sted, hvor den samme Tanke i Henseende til alle Lærefag i de lavere Classer vidtloftigere udføres, Rummet tillader mig her ikke, at lade Stedet afstrykke, og jeg kan saaledes blot henvise til en Mands Autoritet, om hvis Befoielse til i denne Sag at have en selvstændig Mening, her ikke kan være nogen Tvivl.

mener nemlig, at den deraf flydende idelige Omskiftning af Lærere er skadelig, fordi Skolen stedse maa modtage unge og uovede Mænd, der, naar de efter nogle Aars Arbejde ere blevne duelige, igjen forlade den. Denne Mening synes at have Noget for sig; men vi ville betragte Sagen nøiere. Jeg behøver her ikke at gaae ud fra det oeconomicke Standpunct; thi saalænge Skolen ikke kan byde Lærerne i Almindelighed bedre Aar, end nu, kan der ikke være Tale om, at Adjuncten i mange Aar kan forblive i sin Stilling; og Forholdet mellem Antallet af over- og underordnede Lærere er, og vil vel altid blive, saadant, at umuligt Alle kunne vente at ascendere til de høiere Poster. Men selv om Vilkaarene vare bedre — meget bedre kunne de for de begyndende Lærere vel aldrig blive — er det da tænkeligt, at Philologen *ex professo* kunde finde sig i, gennem en lang Række af Aar at give Underviisning i Sprogets første Elementer? og kan han gjøre dette med Lyst og Iver? Den hele Underviisning i det latinske Sprog, fra nederste til øverste Klasse, kan dog een Mand ikke besørge. Omskiftningen af Lærere bliver altsaa den samme, enten de saa ascendere til høiere Poster i Skolen selv, eller de forflyttes til en anden Skole, eller de befordres til geistligt Embede. Den unge Philolog er ved sin Tiltrædelse ligesaa uovet som den unge Theolog; begge behøve de ligemeget Ovelse for at opnaae Duellighed; og naar de, efter omtrent samme Tidsforløb, afgaae, overlade de Pladsen til en Yngre og Uovet.

Hvad denne Mangel paa Ovelse og Erfaring i Underviisningsvæsenet angaaer, da anseer jeg den alligevel ikke for saa farlig eller almindelig, som mange ville mene, og som den ved første Blik kunde synes. Den, som aldrig har saret til Svæb, forstaaer ikke at føre et Stib, og den, der har tilbragt sit hele Liv indenfor Hovedstadens Mure, er naturligviis aldeles ubekjendt med Agerdyrkernes Sysse. Med Underviisningsfaget forholder det sig anderledes. Med

den Gjerning, Læreren har at gjøre, kan intet dannet Menneske være aldeles ubekjendt. Fra vor første Barndom af ere vi jo selv blevene underviste, og hele Livet er en fortsat Underviisning. Vi lære af vore Medmennesker, af vore Omgivelser, af den levende og døde Natur. Vi modtage Tanker og Forestillinger af Andre, vi meddele Andre vore, og med det Samme øve vi os paa en Maade i at give Underviisning.

Har den, der ansattes som Lærer, desforuden i sin Tid gennemgaaet en offentlig Skole, da vil han allerede fra den Tid af have samlet sig et ikke ringe Forraad af Erfaring, der vil komme ham betydeligt til Nytte, ikke blot med Hensyn til Underviisningen, men ogsaa med Hensyn til Disciplinen. Jeg anseer denne Omstændighed, for at være af saa stor Vigtighed, at jeg endogsaa vilde ønske, at i Diegelen kun de bleve ansatte som Lærere, der selv vare dannede i en offentlig Skole. Jeg har selv kjendt en Skolemand af fortrinlige Kundskaber, og en saare retskaffen Character, der aldrig i sit Liv lærte at omgaaes de Unge, eller at vedligeholde Orden i sine Læretimer. Men han var fød i en affides Egn paa Landet, der opdragen og underviist i Censur, og fra det faderlige Huus af dimitteret til Universitetet. Jeg tvivler ikke om, at flere lignende Exempler ville have afgivet lignende Resultater. Min egen Skolegang faldt i en Periode, der er ældre end Skoleforordningen af 1809 og Reformen fra 1806. Hvordan Tilstanden i Almindelighed den Gang var, skal jeg ikke med Visshed kunne sige; at den paa mange Steder var maadelig nok, veed jeg; og hvad den Skole hvori jeg selv blev underviist, angaaer, var den, i det Hele taget, under det Middelmaadige; men saa Meget er vist, at den Erfaring, jeg i min Skoletid indsamlede, saavel af det Gode, som af det Middelmaadige og det Slette, saavel af mine Læreres Underviisning og Fremfærd, som af Omgangen med mine Meddisciple, har været mig til bety-

lig Nytte, og gjort, at jeg, ved min første Tiltrædelse som Adjunct, ikke var aldeles blottet for Erfaring.

Hertil kommer endnu, at de Fleste, der ansattes som Adjuncter, have, undertiden i flere Aar, underviist, ikke sjelden endog i Hovedstadens bedste Instituter, hvor man langt fra ikke har været bange for, at benytte unge Lærere, naar de vare duelige; men rigtignok stod der ogsaa i Bestyrernes Magt, at afskedige, efter Godtbefindende, den Forsømmelige eller til sin Forretning, Uduelige; noget, som af gode Grunde i de offentlige Skoler, især i Provindserne, hverken var muligt eller ønskeligt.

At der gives Mennesker, for hvilke alle de her nævnte Omstændigheder have været saagodtsom uden Frugt, men som, uagtet man ikke kan frakjende dem enten Talent eller Kundskaber, dog ere, om jeg saa maa sige, saa aandelig feithandede, at de ved enhver Gjerning gemeentligen skulle gribe Sagen i den Hanke, hvori den ikke kan bæres, er en sørgelig Sandhed; men paa Saadanne pleier hverken Theori eller Praxis at hjælpe synderligt. Hvor disse ere paa deres rette Hylde, veed jeg ikke; men Skolen kan ikke bruge dem.

Jeg har i det Foregaaende oftere nævnet theologiske Candidater, som de, der oftest ville komme til at beklæde Adjunctposter, forsaavidt der ikke altid have et tilstrækkeligt Antal af unge Skolemænd, der have udholdt den store philologiske Embedsexamen, og ere tilbøielige til, at indtræde i disse Stillinger. Formodentlig vil dette aldrig blive Tilfældet, da de Embeder i Skolefaget, hvis Indtægter kunne blive tilstrækkelige til en Families Underholdning, neppe nogenstunde ville blive saa mange, at et stort Antal Studerende, i Haab derom, ville opoffre sig for dette Studium. Rimeligviis ville derfor ogsaa stedse andre Studerende blive ansatte som Adjuncter, og sjældt den theologiske

Embedsexamen, naar man undtager Lærerne i Religion, ikke for dem er nødvendig, saa gives der dog, med Undtagelse af polytechnisk Examen for Mathematikeren, ingen anden Embedsexamen, der staaer i saa nær Forbindelse med Under:viisningsvæsenet, ja endog med Underviisningen i Philologie, som den theologiske. At man ogsaa uden denne Embedsexamen kan være en duelig Lærer, veed jeg af Erfaring; men jeg vilde ikke raade nogen ung Studerende til, uden denne at indtræde paa Skolebanen, da der kun er liden Udsigt til, at han, ved siden at tage Skoleembedsexamen, kan bane sig Vej til de høiere og mere indbringende Embeder i Skolen, og han uden for denne saagodt som slet ingen Befordring kan vente.

Hvad i Øvrigt Forslaget om Indførelsen af en Adjunctexamen angaaer, hvilket allerede den af Consistorium udnævnte Comité af Universitetslærere har gjort, da vilde en saadan vist ikke være uden meget gavnlige Følger. Kun formener jeg, at en dygtig Candidat, efter en temmelig kort Forberedelse, vilde være i Stand til, med Held at underkaste sig den. Den øvrige Deling af Embedsexamen i Overlærer- og Rectorexamen anseer jeg ikke for ønskelig. Vi have Examensvæsen og Examenslæsning i Overflødighed, og sikkerlig vilde de Fleste hellere underkaste sig een strængere og mere omfattende Prøve, end dele den i tvende. Af denne evige Læsen til Examen bliver man tilsidst, især i den modnere Alder, feed; og man kan ikke undre sig over, at de Fleste stræbe efter, saasnart muligt at faae dette Examensaaag af Nakken, for ret med Frihed og med sin hele Sjæls Interesse at kunne hengive sig til det Studium, man især har valgt. Men den Studerende, som vil gaae Skoleveien, vilde jeg dog indstændigen raade til, at absolvere den fuldstændige philologiske Examen, før han ansøger om Ansættelse. At besørge et Embedes Forretninger, og paa samme Tid at forberede sig til en Embedsexamen, er for de Fleste vanskeligere, end

man forud forestiller sig, især i Provindsene, hvor de litteraire Hjælpemidler sædvanligen ikke findes i Overflod. Træder nu en ung Mand, hvad vel ofte er Tilfældet, ind i Familieforbindelser, da vil det, især hvis han er uformuende, være forbi med al videre Læsen til Examen.

Om Privatdimissionens Misbrug og dens skadelige Følger kan der mellem Hr. Dr. F. og mig ikke være nogen Strid. Foruden den umiddelbare Skade, at et stort Antal af unge Mennesker med et ringe Forraad af Kundskaber og en ufuldstændig Handsudvikling optages mellem de academiske Borgere, kan den ikke andet end virke skadeligt tilbage paa Underviisningen i Skolerne selv. For den dovnede og forsømmelige Discipel staaer, naar han er en Søn af formuende Forældre, saaledes stedse Udsigten aaben til, ad en Gjenvei at naae det Maal, han har for Dine, og da dette oftest kun bestaaer i, at blive Student, med hvilken som helst Charakteer, uden megen Møde at undgaae de nærmeste Følger af flere Aars Forsømmelse. Et givet Exempel, der formedelst det Tilfældige, der altid er forbundet med enhver Examen, undertiden faaer et temmelig heldigt Udfald, opmuntret til Esterligning; og kommer det end ei altid til Udførelse, kan dog den trøstelige Udsigt vistnok hos Mange have skadelig Indflydelse paa Sliden.

Imidlertid vil Misbrugen, saalænge den nu bestaaende Indretning af de lærde Skoler vedbliver, og *examen artium* er henlagt til Universitetet, ei let kunne undgaaes. Et almindeligt Forbud mod Privatdimissionen directe til Akademiet, forekommer mig, saalænge den nuværende Indretning bestaaer, at være et ubilligt Indgreb i Forældrenes Rettigheder. Privatdimissionen kan for enkelte Individuer være gavnlig, ja nødvendig, og Skolen selv maa undertiden henvise til den. Ogsaa gives der jo, som Hr. Dr. F. selv indrømmer, og som Characterelisterne udvise, Privatdimissoerer, som med Samvittighedsfuldhed opfyldte deres Pligt. Dersom den

Bestemmelse, som indeholdes i Skoleforordningens §. 103, at den som er forberedt i et Institut eller af en Privatlærer, der ei selv har Tilladelse til at dimittere, udvides til alle Privatdimittender, da vil et stort Antal af disse, uden just at være maadelige, saagodtsom være udelukkede fra Dimission. Grunden dertil ligger i den, ovennævnte §. tilføjede Bestemmelse, at dersom en saadan Dimittend ved Universitetet erklæres for umoden, Rector og Examinatorer skulle være underkastede det samme Ansvar, som for lovstridig Dimission er fastsat. Denne Risiko maa have den naturlige Følge, at Rector og Lærere for deres egen Sikkerhed maa foretage et saadant Tentamen med Strengthed. Skolens egne Disciple kjende de forud, og Dimissionsexamen kan i det Høieste kun tjene til at bestyrke den Dom, de i Forveien have sældet. Om den Fremmedes Duelighed skal man først ved en Examen underrette sig, og det vil i mange Tilfælde neppe være muligt, i den Tid, som dertil skal og kan anvendes, at komme til fuldkommen Visshed. Er Examinanden meget dygtig, da vil han uden Vanskelighed blive dimitteret; hører han derimod til de langsomme Hoveder; er han ikke hvad man pleier at kalde en god Examensmand, en Egenfab, som i Henseende til Prøvens Udfald er af største Vigtighed; har han ved Proven i de fleste Fag erholdt en middelmaadig Character f. Ex. *H. III.* da kan man ikke fortænke en Rector i, at han er utilboielig til at give en saadan Testimonium; thi Prøven i Skolen kan jo dog ikke blive fuldstændig, og hvorlet kan ikke den fornyede Prøve ved Universitetet blive endnu uheldigere. Det forekommer mig derfor ikke, at den Frygt er ugrundet, at Prøven vilde blive strengere for Privatister end for Skolens egne Disciple, uden at man derfor kunde lægge Rector nogen Partiffhed til Last. Det er ogsaa uidentvilt af den Grund, at dette Tentamen saa kjeldent har fundet Sted, da det jo dog ofte maatte synes, at være Forældrene

en Lettelse, naar de istedetfor, hvad ofte skeer, at holde deres Børn i rum Tid i Hovedstaden, blot paa nogle Dage kunde sende dem til nærmeste Skole. Herfra Skolen er i Tidsrummet, siden Forordningen emanerede, kun Een efter udholdt Tentamen dimitteret, hvorved det dog maa bemærkes, deels at Dimittenden i nogen Tid privat var bleven underviist af nogle af Skolens Lærere, deels at han virkelig befandtes at have saa grundig Kundskab, at der ingen Betænkelighed kunde være ved hans Dimission.

Forst da, naar *examen artium* er bleven henlagt til Skolerne, og det omtalte Ansvar altsaa bortfalder, ville de skadelige Følger af Privatdimission ogsaa, som Hr. Dr. F. bemærker, af sig selv være hævede.

I Anledning af Hr. Dr. F. Tvivl om en Rector har Ret til at være tilstede i de øvrige Læreres Timer, maa jeg bemærke, at Forordningen vel ikke taler derom, endskjøndt Ephorernes Ret til at indfinde sig, naar de ville, i §. 9 er fastsat, men at ifølge en Directionsfrivelse af 13de Septbr. 1817, enhver lærd Skoles Rector er berettiget til at overvære de enkelte Læreres Undervisning i Skolen, og til lige at tilkjendegive dem sin Mening, om de Feil, han maatte bemærke, samt om Maaden, paa hvilken de bedst kunde være at rette, dog at saadant ikke skeer i Disciplenes Overvarelse. Berettiget er han altsaa dertil; men om det Stødende og Ubehagelige deri ei bedre kunde undgaaes, naar det som Hr. Dr. F. foreslaaer var befalet, kan vel ei være Tvivl underkastet. Var denne Inspection indskrænket til det saakaldte Proveaar, kunde den vel have sin Nytte; men med Hensyn til de andre Lærere mener jeg, den ikke burde komme i Anvendelse, i Særdeleshed, naar Rector blot skulde være berettiget, ikke forpligtet dertil. Heller ikke anseer jeg den for nødvendig. Rector vil ved de aarlige Prøver, saavel Quartalexamina, som Hovedexamina, ved hvilke jeg formener, han bestandig bør overvære alle Prøverne, om endog

derved Examenstiden skulde forlænges nogle Dage *), have god Leilighed til at forvisse sig om Lærernes Duelighed og Nidkjerhed; ikke at tale om den Kundskab, som det daglige Samliv og de Discussioner, som i Lærerforsamlingerne forefalde, nødvendigviis maa forskaffe ham. Det Bekjendskab til Lærernes Duelighed og Nidkjerhed, han ved Overværelse af enkelte Læsetimer vil kunne opnaae, maa dog blive upaalideligt og ufuldstændigt. Den dygtige, men til daglig Brug efterladne Lærer, skulde vel vogte sig for, at give sig blot i en saadan Time. Hvorvidt Læreren forstaaer, at vedligeholde Opmærksomhed, Orden og Roe under Underviisningen, vil han ligesaaletid herved kunne lære at kjende, da Rectors Nærværelse vel maa antages, at kunne forhindre alle Udbrud af Letsindighed og Raadhed, om de endog til andre Tider fandt Sted. Er dette Tilfældet, vil det ikke være vanskeligt for Rectoren, at komme til Kundskab derom, eller rettere sagt: det vil, naar han ei er ligegyldig for sine Kaldspligter, ikke kunne undgaae ham, saa, han snart vil blive sat i Stand til, at tage de Forholdsregler, som Klogskab og Omsorg for Skolens Vel byde.

Som een af Aarsagerne til de flette Characterer, der ved *examen artium* falde for latinsk Stil, har Hr. Dr. F. ogsaa anfært det lave Standpunct, hvorpaa det latinske Sprogstudium og den latinske Lexicographie hos os staaer, og at vi medens Schneiders græske Lexicon alt længe har været benyttet i Skolerne, endnu bestandig bruge Vadens latinske Grammatik og Lexicon med alle deres tallose Feil. Det indrømmes, at en Skolebog gjerne for 50 Aar siden kan have været meget god, men at den derfor nu kan være meget

---

*) Den Tid, der anvendes til Examen, er ingenlunde spildt med Hensyn til Disciplenes Fremgang, da Mellemrummet mellem de forskellige Prøver, sædvanligt anvendes meget vel.

fler. Denne sidste Paastand indeholder unægtelig Sandhed; og viselig bør enhver Lærebog, som anvendes i Skolerne, saavidt muligt, svare til Tidens Fordringer, hvilket nu rigtignok ikke kan siges om Badens Grammatik og Lexicon. Men gjør man ikke gamle Badens Uret, naar man paastaer at Anvendelsen af hans Grammatik og Lexicon er Skyld i, at den latinske Stil ved *examen artium* er flettere nu end forhen? Det forekommer mig, at hvad der i Sandhed kunde siges om Lærebøger i andre Fag og Videnskaber, der for ikke gjelder, i denne Udstrækning, om et dødt Sprogs Grammatik. En Lærebog i Astronomie eller Physik, en Grammatik i et levende Sprog kan gjerne engang have været gode, og dog i vor Tid være aldeles ubrugbare, fordi Videnskaberne ere gaaede frem, fordi Sproget i Tidernes Løb er bleven forandret, beriget og uddannet. Men med det latinske Sprogs Grammatik forholder det sig ei ganske saaledes. Sproget er forblevet aldeles usforandret. Hvad der var Maalet for vore Fædre, er det ogsaa for os i vor Tid. Har man i de forsvundne Tider kunnet lære at skrive god Latin ved Hjælp af Hurora, Donat, Nucleus og Anchersen, saa maa det samme Maalet endnu kunne naaes ved Hjælp af Badens, hvis Grammatik dog unægtelig staaer høit over Forgjængerens, og som ved de sildigere Udgaver har modtaget ikke faa Rettelser og Forbedringer. Desuden har jo Læreren i vor Tid den store Fordeel, at de nyere og fortrinlige grammatiske Arbejder staae til hans Tjeneste, hvorved han sættes i Stand til at raade Bod paa de Mangler, hiin Bog virkelig har. At en ringere Duelighed i den latinske Stil nuomstunder kan tilskrives Brugen af Badens latinske Grammatik, kan jeg derfor ikke antage.

En anden Sag er det, om man mener, at man ved Anvendelsen af en bedre Grammatik og et bedre Lexicon vilde være i Stand til med større Letthed, altsaa i kortere Tid, med større Klarhed og Grundighed og altsaa paa en

for Disciplenes aandelige Udvikling mere frugtbringende Maade, at undervise dem i Sproget, og saaledes at opnaae, hvad jeg virkelig troer i Almindelighed er Tilfaeldet med Læsningen af de latinske Auctores, ogsaa i Henseende til Stilen et høiere Maal. Herimod kan vel ikke være Noget at indvende; og dette synes saameget mere nødvendigt, som Kredsen af de øvrige Underviisningsfag i vore Dage er betydeligt udoidet. Imidlertid skal den knappere tilmaalte Tid, som nu kan anvendes paa Latinen ikke kunne afgive nogen synderlig Grund til den omtalte Aftagelse, da det er vel bekjendt, at Disciplene i de lærde Skolet før Reformen af 1806, da de baade Hellig- og Søgnedage maatte besørge Sangopvartningen i Kirken og paa Kirkegaarden, derpaa anvendte vel saamegen Tid, som den, der nu anvendes paa de Underviisningsfag, som siden ere tilføiede.

Dette være nu, som det vil: en ny og bedre latinsk Grammatik og et Lexicon, der svarede til Tidens Fordringer, maatte være meget ønskelige; og det vilde derfor sikkerlig glæde enhver Skolemand, om Hr. Rector Borgen maatte see sig i Stand til at fuldende den latinske Grammatik, hvorpaa han i flere Aar har arbeidet, og hvoraf han, som Indbydelseskrifter, har udgivet tvende Brudstykker; eller om det Rygte skulde bekræfte sig, at vi snart kunne vente en ny latinsk Grammatik fra een af vore dygtigste Philologers Haand *).

Forholder det sig virkelig saaledes, at de unge Studerendes Dygtighed i det latinske Sprog i de senere Aar har tabt sig, forekommer det mig, at een tænkelig Grund ligger

---

*) Om Savnet allerede skulde være afhjulpet ved Hr. Adjunct Risens nylig udgivne latinske Syntaxis, tør jeg ikke afgjøre. Da jeg nedskrev Ovenstaaende, var den endnu ikke kommen mig for Bine; og jeg har siden den Tid ikke havt Leilighed til, at gjøre mig fuldkommen bekjendt dermed.

meget nær, saa nær at den vanskelig Kunde blive uden Indflydelse. Det er bekjendt, hvorledes man i en tidligere Periode angreb de gamle Klassikers Studium, og at dette Angreb i vore Dage, tildeels med stor Eensidighed, er fornyet, hvorved det dog især er gaaet ud over det latinske Sprog og den latinske Stil. Maaſkee vil denne Strid snart være kommen til Afgjørelse, og man tør muligt haabe, at man vil være tilbøielig til, paa billige Vilkaar at slutte en, om just ikke evig, saa dog paa længere Tid varig Fred. Imidlertid er Striden ført i offentlige Skrifter, og Mænd af et stort Navn i Literaturen have deeltaget i de paa det latinske Sprogstudium gjorte Angreb. Formedelt den Hurtighed, hvormed Saadant nu divulgeres i Dagbladene, kan det ikke undgaae Ungdommens Opmærksomhed.

Naturligviis er ogsaa denne Sag bleven Gjenstand for mange Samtaler og Drøftelser af Kaldede og Ukaldede, og det er i sin Orden, at der i en saadan Gjæringsperiode maa høres mange umodne Domme af dem, der hverken kunne dømme over levende eller døde Sprog, og overhovedet ikke synderlig om Noget, der skal dømmes aandeligen. Men alt Dette kan vel ikke være aldeles uden Indflydelse paa den studerende Ungdom; og Ingen kan vel undre sig over, at den laaner Øre til slige Forestillinger, der synes at begunstige Mageligheden og Ladheden. Ligesom det paa den ene Side maa krænke Læreren i de døde Sprog, naar han med klar Bevidsthed om sin Gjerning og dens Værd for den unge Studerendes høiere Dannelse, seer sine Bestræbelser miskjendte, og ofte ei engang kan giendrive de umodne Domme, fordi Angriberne ei kunne modtage hans Grunde, om de end altid vilde; saaledes er det ikke underligt, om Saadant maa have en skadelig Indflydelse paa den studerende Ungdom, hos hvilken den Forestilling fremkaldes, at den maa spille saamegen Tid og Flid paa en Sag, der er saa aldeles unyttig. Denne Indflydelse vilde uidentvivel

blive endnu mere iøinesaldende, naar ikke Lærerne ved For-
 restillinger og Formaninger modarbejdede den, og hvis ikke
examen artium med sine Fordringer, der, i hvilken Form
 den end i Fremtiden skal modtage, dog sikkert for lang Tid
 ikke ville blive nedstemte, stod, som et Skrækkébillede i Bag-
 grunden.

Jeg har ikke sjelden havt Leilighed til at erfare, at den
 Mening ei er ualmindelig, at Dygtigheden i det latinske
 Sprog i ældre Tider : i det forrige Aarhundrede var
 meget større end nuomstunder; hvilken Mening synes at
 finde Bestyrkelse deri, at man paa dette Fag i ældre Dage
 anvendte den meste Tid og Flid, ligesom Navnet „Latin-
 skole“ selv synes at betegne, at dette Sprog var Hovedsa-
 gen i Underviisningen. Imidlertid maa jeg tilstaae, at jeg
 tvivler om denne Menings Rigtighed i Almindelighed, og
 vil i denne Henseende tilføie nogle Bemærkninger. Mange
 have, som deres efterladte Skrifter vise, i Fortiden skrevet
 meer eller mindre correct Latin, hvilket jo ogsaa i vor Tid
 er Tilfældet; men hvilken Styrke besad deri den større
 Mængde? Jeg er ikke tilbøielig til at troe, at den har
 været større den Gang, end nuomstunder. Jeg har, som ungt
 Menneske, kjendt mange dengang gamle Videnskabsmænd,
 hvis Dannelsesperiode altsaa nu gaaer omtrent 70 Aar til-
 bage i Fortiden, og mellem dem enkelte dygtige Latinere,
 men derimod Mange, som, skjøndt de i andre Retninger slet
 ikke vare uvidenskabelige, dog i dette Punct vare meget svage.
 Udskilligt kunde vel være glemt, men Mange have sikkerligen
 ei havt Meget at glemme. Man skulde troe, at Universite-
 tets Protocoller derom skulde kunne give tilstrækkelig Oplys-
 ning; men dette er dog nok ikke Tilfældet, da, saavidt jeg
 veed, stedse i den ældre Tid Charactererne for Latin og la-
 tinsk Stil gaves under Eet. I tvende Indbydelsesskrifter
 fra Ribe Skole for 1829 og 1830, udgivne af Skolens nu-
 værende Rector, Hr. Professor Thorup, er tilføiet en

Liste over de Characterer, som ved *examen artium* ere tildeelte Dimittenderne fra Ribe Skole fra 1732—1804, udskreven af Universitetsprotocollen. Herved er dog den omtalte Mangel, at Latin og latinisk Stil fra 1732—1789 ere bedømte med een Character. Ifølge disse Listes har Resultatet af Examen i Latin for Ribe Skole været meget forskjelligt. Fra 1732—1753, altsaa omtrent i 20 Aar af den berømmelige Skolemands, Rector Falsters Embeds-Tid, hæver Characteren for Latin sig yderst sjelden over *bene*. Vel kjender jeg ikke fuldkommen det Characteresystem, som da var i Brug ved Academiet, men da jeg ovenfor Characteren *b* ogsaa finder *bb* og *bbb*, og desforuden endnu *optime* anvendt, kan man vel ikke ansee det enkelte *b* for andet end en Mellemcharacter, der omtrent svarede til det nuværende *H. ill.* Fra 1753—68 findes *bb* lidt hyppigere; men fra 1769—86 bliver denne Character for Latin almindelig. Fra 1776 af findes de nu brugelige Characterer, hvorved dog ogsaa indtil 1789 Characteren for latinisk Stil og Latin er givet under *Eet*, og i denne Periode har Characteren *Laud* Overvægten. I det følgende Decennium ere Charactererne adskilte. Dimittendernes Antal vare i dette 41, af hvilke 1 erholdt *Laud. p. c.*, 25 *Laud.*, 10 *H. ill.* og 5 *N. C.* Fra 1799—1804 bleve 18 dimitterede, hvoraf 3 erholdt *Laud.*, 10 *H. ill.* og 4 *N. C.* og 1 *O.* Ved den sidste Character findes den Synderlighed, at den samme Person fik for Latin *Laud. p. c.* Dersom her ikke er en Tryk- eller Skrivefeil, maa den mundtlige Examen have været meget upaalidelig. Hvorlidet man dog fra disse ved *examen artium* faldne Characterer kan slutte til Underviisningens Tilstand i det Hele, vil kunne skjønnes deraf, at under den fortræffelige Falsters Rectorat have Dimittenderne i Almindelighed, som foran ansført, kun middelmaadige Characterer for Latin. Fra 1776 af indtil 1798 incl. have de bedste Characterer en betydelig Overvægt, og dog er det om en Deel

af denne Periode, en Mand, hvis Skoletid faldt mellem 1775 og 82, i et Brev dat. 17de Mai 1824 til Professor Thorup, efter at have skildret adskillige daværende Læreres flette Underviisningsmethode og høist skammelige Fremfærd mod deres Disciple, skriver saaledes: „Større Stympere end vi, især i Latiniteten, gaves neppe, og dog brillerte vi saavel deri, som i de andre Videnskaber*). Uarsagen var denne: Dagen før Examen fik enhver af os at vide, hvad han (Høreren) vilde spørge os om den Dag, og — ikke nok det — men han gennemgik med enhver Alt, saa vi maatte være nogle store B. om vi ikke kunde gjøre Rede for hvad vi skulde. Om de andre Lærere paa den Tid brugte samme Methode, veed jeg ikke; thi Lykken var mig saa gunstig, at naar jeg var flyttet op, fulgte den samme Hører strax bag efter; og saaledes gik det lige til Mesterlectien, hvor den sjeldne duelige og fortræffelige Magister Hansen forrettede baade Rectors og Conrectors Partes. Men nu følte vi og vor Udsælselighed og maatte kæmpe mod de Mangler, som hiin uværdige Lærer og . . . . efterlod os som Arv.“ Denne Skildring taler ikke til Fordeel for den ældre Tids Underviisning i Latin. Man vil maaskee indvende, at den kun angaaer een Skole, og det i en vis indskrænket Periode; men det skulde være høist besynderligt, efter Alt, hvad jeg har hørt af de Ældre, om den ei i større eller mindre Grad skulde passe sig paa flere. Jeg har nu kjendt den Skole, ved hvilken jeg selv arbejder, i henved 40 Aar, og mange andre levende Mænd have kjendt den endnu længere tilbage i Tiden. Characterlister fra *examen artium* kan jeg ikke fremlægge; men som Hr. Prof. Thorup med Røie har bemærket, ere de heller ikke den eneste Maalestof, hvorefter en Skole bør bedømmes — naar Talen er om et fjernt eller langt Tidsrum mener jeg, at de ere aldeles utilforladelige, da man

---

*) Sammenhængen viser, at her tales om Prøverne i Skolen.

hverken veed, af hvad Beskaffenhed Opgaverne vare *) eller med hvor stor Strengthed de bedømtes. Men jeg kan, uden at befrygte Modsigelse af de mange endnu levende Mænd, som i Fortiden ere underviste her i Skolen, fremsætte den Paastand, at Underviisningen i Latin her i de lavere Classer i Almindelighed var middelmaadig, og ofte meget slet. Jeg behøvede blot at anføre Navnene paa nogle Mænd, der som Underlærere eller Hørere her fungerede, og som have efterladt sig en sørgelig Ihukommelse. Methode kjendte Man nu slet ikke til, eller om man vil, man fulgte een, der var saa forkeert som muligt. Reglerne i den latinske Syntaxis lærte man udenad; om deres forstandige Anvendelse, eller om dybere Indtrængen i Sprogets Mand kunde der ikke være Tale; thi Bedkommende havde dertil hverken Evne eller Lyst. Autores gjennemtyggedes paa en Maade, der var ligesaa ufrugtbar for Sprogkundskaben, som for Landens Uddannelse i Almindelighed. Men Prygl og Skjeldsord vankede der til Erstatning hos Nogle i Overflodighed. Dvælsen i latinsk Stil var indskrænket til faa Timer, og dreves paa en ligesaa ufornuftig Maade. Med al min Agtelse for de Mænd, der besørgede Underviisningen i øverste

---

*) Et Bidrag til Oplysning om denne Sag findes i Statsraad Engelstofts Universitets- og Skoleannaler for 1810 2den Qvartal p. 200, nemlig den Examensstil, som blev given i Aaret 1705. At den er baade kortere og lettere end de, der nuomstunder gives, er aabenbart. Ogsaa de Opgaver til latinsk Stil som gives for 20—30 Aar siden, og som ere aftrykte i de anførte Annaler, ere i Regelen meget lettere end de der nu forelægges. Denne Omstændighed bør komme meget i Betragtning, naar Taleren er om Frem- eller Tilbagegang. Alligevel er det ikke min Mening at Opgaverne skulde være lettere, end de der nu gives; tvertimod troer jeg, at de stedse bør være saadanne, at baade den Dygtige og Uduelige kunne faae Leilighed til at vise sig, som de ere.

Classe, maa jeg ansee det for umuligt, at de der have kunnet oprette det i de lavere Classer Forsømte. Erholdt nu Dimittenderne fra den Tid ved *examen artium* bedre Characterer for Latin og latinsk Stiil end nu, hvilket meget gjerne kan være muligt, da var sandelig hverken Underviisningens Fortrinlighed eller Dimittendernes Duelighed Skyld deri.

Men om det end kan antages, at Underviisningen i Latin nuomstunder besørges i Skolerne med ikke mindre, men endog med større Dygtighed og Frugt, end i den nærmere og fjernere Fortid, da er dette naturligviis endnu ikke nok; og Skolerne bør i dette Fag, saavel som i de Dyrige, bringes dertil, at de saavidt muligt kunne opfylde Tidens billige Fordringer *). At bedre Lærebøger tilveiebringes i de Fag, hvor de savnes, er af stor Bigtighed; af endnu større, at der i alle Fag erholdes saa duelige Lærere som muligt, og til Opnaaelsen af det Sidste vilde, som alt er omtalt,

---

*) Alligevel kan dette endog for den bedste Willie have sine Banfeligheder, da Tiden, ligesom i Horatses Tid, det gamle Rom, er et Hydra med mange Hoveder, saa man vel har Grund til at spørge: quid seqvar aut qvem? Snart heder det, at Ungdommen fordærves paa Sjæl og Legeme ved de uhyre Anstrængelser, der af den fordres, snart skal den bringes til et langt høiere Maal end hidtildags er fleet; snart forlanges der mere Tid og Flid anvendt paa de saakaldte Realia, snart er det en større Dygtighed og Grundighed i levende og døde Sprog, der kræves; snart lyfdes der Fordømmelsesdom over Latinen, snart skal dette Sprog drives med al mulig Anstrængelse. Ved saa stridige Paa-stande kan man kun trøste sig ved det Haab, at der, naar Gjæringsprocessen er til Ende, vil fremgaae noget Bedre og Rettere end det vi hidtil have kjendt, og berolige sig ved, imidlertid efter bedste Evne at arbeide i den Retning, man efter sin Overbeviisning anseer for den rigtigste.

den foreslaaede Adjuncteramén identviól være et fortrinligt Middel.

Men ere disse Lærere fundne, maa der ogsaa sørges for, at deres Virksomhed og Nidkjerhed kan bevares og vedligeholdes. Den Hindring, som her ligger i Veien, er af saa stor Betydenhed, den er saa ofte omtalt, og dens Tilværelse saa anerkjendt, at vi Skolemænd vel, uden at vaadrage os Beskyldningen for Egoisme, kunne nævne den, og denne er: Lærernes, i Forhold til deres Arbeide og den Duelighed, der af dem kan fordres, meget indskrænkede Kaar. At disse have havt, og endnu have en skadelig og deprimerende Indflydelse paa mange saadanne Lærere, som ei have Privatformue eller andre Indtægtskilder, er ubestrideligt. Der var en Periode, som for dem af os Skolemænd, som have oplevet den, har efterladt sig en, i denne Henseende, meget sørgelig Erindring; og det er saaledes intet Under, om i en saadan Fremgangen til det Bedre maatte blive langsommere og ringere, end man kunde ønske. Men selv i nærværende Tid, ere Lærernes Kaar ikke saadanne, at de, naar de have Familie at forsørge, uden Næringsforger kunne rygte deres Kalb. Den Indflydelse, dette maa have paa Underviisningen, er vel vanskelig at beregne, men derfor ikke mindre virkelig. Alle have ikke lige Styrke til at bære Sorger af denne Art. Vel kan Kjærlighed til Kaldspligter, og Glæden over Arbeidets Fremgang for en Deel oplive Modet; men de kunne langt fra ikke altid forjage de trykkende Besymringer, og disse ville med den stigende Alder bidrage Meget, til at udslukke den Fyrighed og Livlighed, som ved Underviisningen er saa nødvendig. Først da, naar disse Kaar kunne forbedres; naar et Skoleembede kan give sikker Udsigt til et for Næringsforger nogenlunde frit Liv, kunne ogsaa Fordringerne til Skolemændene med Billighed forhøies. Det kan derfor ikke være Andet, end at Enhver af os maa glæde sig ved Overbeviisningen om, at Overbestyrelsen

alt længe har været betænkt paa, saasnart det paa nogen Maade er muligt, at komme de visseligen ikke ubesøiede Klager imøde.

Som et saare virksomt og nødvendigt Middel til, at Lærerne ved de lærde Skoler i høiere Grad kunde opfylde deres Bestemmelse, maatte det vel ogsaa ansees, naar Skolebibliothekerne kunde blive nogenledes vel forsynede med Udlandets, til Faget henhørende Literatur, som kun Saa have Evne til selv at anskaffe sig, og uden hvilken de dog ei ere i Stand til at holde Skridt med Tiden. Det vilde være utaknemmeligt, ei at paaskjønne, hvad den Kongelige Direction i denne Henseende hidtil har gjort, eller at tvivle om, at den, naar Omstændighederne tillode det, vilde gjøre endnu Mere. Imidlertid er Savnet paa mange Steder føleligt. Fremdeles formener jeg, at et pædagogisk Tidsskrift for den lærde Underviisning i Fædrelandet, hvortil der sikkerlig ei vilde savnes Medarbejdere, af de fleste vilde ansees for ønskeligt; og kunde et saadant, hvad vel var muligt, ei ved egne Kræfter bestaae, kunde der maaskee haabes en aarlig Understøttelse dertil af Skolefonden. Jeg formoder, at Foretagendet vilde være saameget i Skolevæsenets Interesse, at en dertil anvist, ikke betydelig Sum, kunde ansees for vel anvendt. Naturligviis maatte et saadant Skrift udgaae fra Hovedstaden, hvor de fleste Kræfter altid vilde være concentrerede.

Den sidste Bemærkning jeg i Anledning af Hr. Dr. F.s Betragtninger skal tillade mig, angaaer den Deeltagelse i Dimissionsexamen, som, naar denne henlægges til Skolerne, Universitetslærerne foreslaaes at skulle tage. At en saadan Control ei alene er ønskelig, men ogsaa aldeles nødvendig, skal jeg ikke modsig; men det forekommer mig, at de af Tidsskriftets Redacteur Hr. Prof. Petersen yttrede Betæneligheder ere af saa betydelig Vægt, at Udførelsen af Forslaget i dets hele Udstrækning, bliver i det Mindste me-

get tvivlsom. Hvad Bekostningerne til disse Reiser og Dia-
terne angaae, da vilde disse vel, tilligemed alt det Øvrige,
den foreslaaede Hovedreform fordrer, kunne tilveiebringes.
Derimod vil Vanskeligheden i, hvert Aar at danne tre vel-
besatte Deputationer (een skal jo desuden til Sorø) uidentvivel-
ei være let at overvinde. Det gjelder nemlig her ikke alle-
ne om Lærdom og Indsigt i Underviisningsvæsenet, men ogsaa
om det physiske Velbefindende, og den legemlige Mass-
hed, som tabes med Alderen, og hvis Mangel vel ikke sjelden
vilde hindre netop den Duelligste, fra at opfylde denne
Pligt. En saadan Reise vil især i Jylland, hvor Afstan-
den mellem Skolerne ikke er saa ubetydelig, ei kunne fuld-
endes i mindre Tid end 3 Uger; og det forekommer mig
afgjort, at den dermed forbundne Besværlighed, vil for de
ni Professorer, som skulde reise, være ikke lidet større end
den, *examen artium* nu paalægger dem. En Reise, ved
hvilken de paa ethvert Sted skulde opholde sig tre til fire
Dage, beskæftigede med, som Censorer fra Morgen til Af-
ten at overvære Examen, og at gennemlæse de skriftlige
Prøver, vil neppe kunne betragtes som en Recreation. — Men
er ogsaa Udnævnelsen af saadanne tre Examensdeputationer
aldeles nødvendig? Kunde det ikke være tilstrækkeligt, at
een bygtig og kraftfuld Mand af Universitetslærerne paa
Universitetets Begne som Commissarius overværede Examen,
og kunde ikke hiin i Forbindelse med Ephoratets Medlemmer
og nogle med offentlig Autoritet beklædte Censorer, som det
vel ikke vilde blive vanskeligt i enhver Stiftsby eller dens
nærmeste Omegn at finde, afgive en tilstrækkelig Control.
Paa Rectors og Læreres Retfærdighed maa man dog ogsaa
i nogen Grad kunne stole. De skriftlige Opgaver, som
unægtelig udgjøre en Hoveddeel af Examen, kunde jo af
Commissarius medbringes under Forsegling, og først aabnes
i det Dicklik, de forelægdes Examinanderne, hvorved, saa-
velsom ved et strengt Opsyn, alt Bedrag i denne Henseende

kunde undgaaes. Til større Sikkerhed kunde Prøverne ikke blot circulere, men oplæses i Censorerne's Forsamling; og det skulde være underligt, om ikke en upartisk Bedømmelse heraf vilde være en Følge. Nogle af dem kunde jo, ligesom hidtil indsendes. Jeg tør formode, at en Dimissions-examen, affholdt paa denne Maade vilde give et ikke lidet sikkrere Resultat end den nuværende *examen artium* *).

Hvad den Fordeel angaaer, at Skoleunderviisningen, naar *examen artium* henlægges til Skolerne, ikke som hidtil mangt et Sted er skeet, saameget vilde beregnes paa et godt Udfald af Examen, og at de Unge derved vilde ledes til at sætte Priis paa Kundskaben for dens egen Skyld, da forekommer mig dens Opnaaelse derved i det Mindste meget tvivlsom. Jeg for min Deel, er mig bevidst, at jeg aldrig ved Underviisningen har havt andet Niemeed, end at bibringe de Unge en saa grundig og fuldstændig Kundskab som muligt, i de mig betroede Fag, og jeg har tillige troet at dette var den sikkrreste og eneste Veie, til at forskaffe dem en god Examenscharacteer. Gives der andre og forkastelige Midler, til at opnaae denne, da maa jeg tilstaae, at jeg kjender intet saadant, i det Mindste intet, som i Provindserne kunde komme til Anvendelse **). Examen bliver desu:

---

*) Ved de preussiske Gymnasier bestaaer Examenscommissiønen af 1) Director (Rector). 2) De Lærere som undervise i øverste Klasse. 3) Et Medlem af det locale Forstanderskab (Curatoriet, Scholarchatet) hvor dette findes. 4) En Commissarius fra Consistoriet. See Mag. Ingerslevs Bidrag til en Skildring af det lærde Skolevæsen i Preussen, Sachsen &c. Randers 1836.

**) Jeg har vel hørt tale om, at enkelte Privatdimisorer, der have gjort sig noie bekjendte med Examinatorernes Fremgangsmaade, skulle have underrettet deres Disciple om,

den, enten den holdes i Skolerne eller ved Universitetet altid Examen; Characterer maa jo dog gives, og Hovedcharacterer, som ogsaa Forfatteren af Betragtningerne indrømmer, udtrages af Speciecharactererne, og det, vistnok undervedrordnede, Motiv til Flid og Anstrengelse, saavel fra Lærernes som fra Disciplenes Side, som deri ligger, kan efter min Mening ei være forkasteligt, ei engang undværligt. Characterer, givne af dygtige og retsindige Censorer ere Domme, som hverken Lærerne eller Disciplene bør ringeagte. Jeg kan derfor ikke indsee, at den omtalte Dressur eller Examenslæsning, hvis den overhovedet er mulig, paa denne Maade vil kunde forebygges. Det Eneste man i denne Henseende kan stole paa, er Censorerens og Lærernes Duelighed og Rettsindighed, hvorved de befrygtede Misbrug deels ville kunne undgaaes, deels gjøres unyttige for Bedkommende.

J Dvrigt kan jeg ikke indsee rettere, end at den foreslagne Bestemmelse, ifølge hvilken Universitetslærernes Dom om en Dimittends Modenhed skulde gjælde, uden Hensyn til Rectors og de øvrige Læreres Mening, vilde berøve Lærernes Votum næsten al Indflydelse, med mindre det antages, at de første altid vilde udgjøre Pluraliteten, hvorved Sagen falder af sig selv; ligesom jeg ogsaa maa tilstaae, at den Ret, der foreslaaes Rectoren indrømmet til ene at kunne modsætte sig en Dimission, naar Bedkommendes hele Character og foregaaende Opførsel gjorde den betænkelig, forekommer mig farlig at indrømme og besværlig at modtage. Har en saa:

---

hvilke Spørgsmaale de især maatte belave sig paa at besvare, eller meddeelt dem i een eller anden Disciplin et compendium compendiorum; men deels maa jeg tvivle om Sandheden af denne, som af flere lignende Examenshistorier; deels kan dette Middel i Provindserne i det Mindste ikke komme til Anvendelse.

dan Dimittend afsagt Prøver paa, at han besidder den Dygtighed, som udfordres, bør Rectoren indskrænke sig til, ved alvorlige Forestillinger at gjøre hans Færd eller Barger opmærksomme paa den Fare, hvorfor den Unge udsættes, ved strax at afgaae til Universitetet; men et absolut Veto tror jeg ikke, bør indrømmes ham, da derved Døren vilde være aabnet for Vilkaarlighed og Partisfhed. Heller ikke tror jeg, at Udelukkelse fra Dimissionseramen burde finde Sted, naar ikke Mangel paa Kundskaber gjør den nødvendig. Det er vel afgjort, at Rectoren har et besværligt Kald, og det bør neppe gjøres endnu besværligere derved, at der paa lægges ham Pligter, som han, hvis han er en Mand af en retsindig og fast Character, dog kun med Vanskelighed og ugjerne vil udføre, men som han, hvis han i mindre Grad besidder disse Egenheder, oftest vil forsumme. Hvad den strænge Pligt i saadanne Tilfælde kræver, vide vi vel; men Erfaring lærer med ligesaamegen Visshed, at man ved enhver Indretning maa tage behørigt Hensyn til den menneskelige Skrøbelighed.

* *

* *

* *

Ved at gennemlæse, hvad jeg paa foranliggende Blade har nedskrevet, kan det ikke undgaae mig, at ligesom det Hele efter sin Natur er fragmentarisk, saaledes kunde Noget trænge til nøiere Udvikling, Noget forkortes eller bortskjæres. Det kan vel heller ikke seile, at flere Puncter ville finde Modstgelse i Andres Overbeviisning. Alligevel tillader Tiden mig ikke nogen gennemgribende Omarbeidelse; og da jeg tillige nærer det Haab, at det, især som et Leilighedskrift betragtet, indeholder Noget, som kan fortjene at komme under Overveielse, tager jeg ikke i Betænkning at

overgive Bladene til Læseren. Ligesom jeg er mig bevidst, at jeg under Medskrivningen kun har havt Sagen selv for Dine, saaledes skal det heller ikke falde mig tungt at opgive, hvad der ei kan bestaae for en upartisk Prøvelse. Ogsaa er jeg overbevist om, at den høitagtede Mand, hvis Betragtninger nærmest have foranlediget disse Lister, uden Uvillie vil læse dem, om endogsaa nogen af de af mig deri gjorte Indvendinger, efter Kyndiges Dom, maatte findes begrundet.

Ved Hovedexamen i Aarhus Cathedralsskole fra
12 -- 24de September 1839 foretages Proverne i
følgende Orden:

A. Mundtlige Prover.

Formiddag (9—12).

Eftermiddag (3—6).

Torsdagen den 12. September.

IV Cl. Latin, | III Cl. Arithmetik.

Fredagen den 13. September.

III Cl. Historie og Ge- | II og I Cl. Religion.
ographie.

Lørdagen den 14. September.

IV Cl. Religion og N. T. | III Cl. Græsk.

Mandagen den 16. September.

IV Cl. Græsk. | II og I Cl. Latin og Latinsk
Grammatik.

Tirsdagen den 17. September.

IV Cl. Arithmetik. | II og I Cl. Historie og Ge-
ographie.

Onsdagen den 18. September.

IV Cl. Geometrie, | II Cl. 3—4½ Arithmetik.
I Cl. 4½—6 Arithmetik og
Naturhistorie.

Torsdagen den 19. September.

II Cl. Latin og Latinsk | IV Cl. 3—4½ Fransk.
Grammatik. | 4½—6 Tydsk.

Fredagen den 20. September.

IV Cl. Hebraisk. | II og I Cl. 3—4½ Dansk.
II Cl. 4½—6 Fransk.

Lørdagen den 21. September.

IV Cl. Historie Geogra- | III Cl. Religion.
phie.

Formiddag.

Eftermiddag.

Mandagen den 23. September.

II Cl. Græsk.

III Cl. 3—4½ Tydsk.
4½—6 Fransk.

Tirsdagen den 24. September.

III Cl. Geometrie.

Hele Skolen 4—5 Sang og
5—6 Gymnastik.

B. Skriftlige Prover.

Torsdagen den 12. September.

— — —

IV Cl. Latinsk Stil.

Fredagen den 13. September.

IV Cl. Dansk Opgave.

III Cl. Latinsk Stil.

Lørdagen den 14. September.

II og I Cl. Lat. Exempl.

II Cl. Dansk Opgave.

Tirsdagen den 17. September.

III Cl. Dansk Opgave.

— — —

Onsdagen den 18. September.

I Cl. Dansk Skrift efter
Dicramen.

IV Cl. Latinsk Oversættelse.

De Candidater, som iaar, efter afholdt Hovedexamen, formodes at kunne afgaae til Universitetet ere:

1. Knud Nielsen Knudsen, Søn af Skrædermester Knudsen her i Byen.
2. Jens Mathias Blicher, Søn af Hr. Oberstlieutenant v. Blicher her i Byen.
3. Peter Sophus Deodatus Briz, Søn af Hr. Consistorialraad Briz her i Byen.

Disciplenes Forældre og Børgere, saavel som Enhver, der interesserer sig for Skolen og dens Virksomhed, indbydes herved til, saa ofte muligt, at bære den forestaaende Hovedexamens mundtlige Prover med Deres Nærværelse.

